

Spiritualita studujících v oboru sociální práce

Alena Hricová, Veronika Březovská

DOI: 10.32725/cetv.2024.020

Abstrakt:

Předkládaná studie se zabývá tématem spirituality u studujících v oboru sociální práce. Výzkumná část byla realizovaná pomocí metody dotazování prostřednictvím standardizovaného dotazníku Expressions of Spirituality Inventory-revised (ESI-R) a vlastního sociodemografického dotazníku. Výzkumný soubor tvořilo celkem 156 studujících z oborů sociální práce z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Z provedeného výzkumu vyplynulo, že spiritualita může představovat významnou součást života studujících v oborech sociální práce, ale soubor dosahoval v průměru nižších hodnot spirituality než populace. V rámci výzkumu byla také ověřena reliabilita dotazníku ESI-R a byly sledovány rozdíly mezi nezávislými proměnnými.

Klíčová slova: spiritualita, sociální práce, vysokoškolské studium, religiozita, paranormální jevy

Úvod

S multidimenzionálním pojmem spirituality se v současné době často setkáváme jak v obecném, tak i v odborném diskurzu. Různé výzkumy^{1, 2} dokazují, že Česká republika představuje jednu z nejsekulárnějších zemí v Evropě. To ale nutně neznamená nízkou míru spirituality, neboť tato klade důraz především na osobní duchovní rozměr jedince. Cílem naší studie je zjistit míru spirituality u studujících v oboru sociální práce, konkrétně pak na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích.

Zabývat se spiritualitou u této specifické cílové skupiny považujeme za významné, protože sehrává v oblasti pomáhání důležitou roli. Ačkoli se jedná o studující, již během svého studia a praxí se setkávají s náročnými situacemi, často i s tragickými životními osudy klientů. Právě spiritualita by pro studující pomáhající profese mohla představovat jakési bezpečné útočiště, které jim napomáhá vyrovnat se s náročnými situacemi^{3, 4}. Spirituální stránka vedle toho mohla u studujících hrát

1 Rushna Shahid and Sinead Mooney, *Global index of Religion and Atheism – 2012* (online), citováno 13. 10. 2022, <https://www.scribd.com/doc/143579722/Religion-and-Atheism-Gallup-poll-2012>.

2 *European values study*, citováno 13. 10. 2022, <https://europeanvaluesstudy.eu/>.

3 A to přestože jsou popsány rovněž negativní dopady spirituality, které však nejsou tak časté a kterým se budeme věnovat blíže v teoretických východiscích tohoto článku.

4 Srov. Kwi Yun, Kim Suk-hee and Carol R. Awasu, 'Stress and impact of spirituality as a mediator of coping methods among social work college students', *Journal of Human Behaviour in the Social Environment* 29, č. 1 (2019): 125–136.

těž roli motivace při samotné volbě studia v oboru sociální práce, poněvadž některé osoby mohou hledat ve svém životě smysl právě prostřednictvím pomoci ostatním lidem.

Teoretická východiska

Zájem o téma spirituality v sociální práci roste především v posledních dvaceti letech, tématu je věnováno několik (výhradně zahraničních) monografií a dále byly publikovány různé studie zaměřené hlavně na oblast vzdělávání a praktické přesahy směrem ke klientům či na podpůrnou roli pro pracovníky samotné⁵. Senreich upozorňuje na to, že v sociální práci je používáno vícero různorodých definic spirituality, což je způsobeno tím, že se jedná o velmi obtížně definovatelný pojem, protože je multidimenzionální, vymyká se jasným hranicím a má jedinečné osobní významy pro různé lidi.⁶ Výše uvedený autor provedl rešerši vícero definic spirituality a pro sociální práci považuje za nejvhodnější následující, která je inkluzivní: Spiritualita se týká subjektivního vztahu lidské bytosti (kognitivní, emocionální a intuitivní) k tomu, co je o existenci nepoznatelné, a jak člověk tento vztah integruje do perspektivy vesmíru, světa, druhých, sebe sama, morálních hodnot a vlastního smyslu. V rámci této subjektivity Vojtíšek et al. vymezují spiritualitu vůči religiozitě, a to tak, že zatímco religiozita je pojem, který vyjadřuje především spjatost s určitou duchovní tradicí a jejími institucemi, spiritualita je transcendentální přesah sebe sama mimo duchovní organizaci.⁷ S tím se shodují i Vetvik et al.⁸, podle nichž sociální pracovníci tyto dva pojmy rozlišují, a zatímco spiritualitu vnímají neformálně, religiozitu spojují s konkrétním náboženstvím a jeho organizovanou formou. V Maslowově teorii potřeb je zahrnuta potřeba spirituality jakožto transcendence, *hluboké prožití toho, že je člověk součástí většího celku – lidstva, přírody nebo dokonce celého vesmíru*. V tomto slova smyslu spiritualita představuje součást osobnosti a mystické nebo transcendentální zážitky souvisí s vyšší úrovní extraverze a otevřenosti vůči zkušenosti.⁹ Hovoří se rovněž o tzv. spirituální inteligenci, která sestává ze schopnosti překračovat materiální schopnosti, zažívat zesílené stavy vědomí či schopnosti využívat duchovní zdroje k řešení problémů.¹⁰

Význam spirituality v sociální práci nacházíme jak ve vztahu ke klientské intervenci, tak ve vztahu k sociálnímu pracovníkovi. Co se klientů týče, současná sociální práce podle dominantních diskurzů na ně a na jejich obtížnou životní situaci nahlíží prismatickým, tj. bio-psycho-socio-spirituálním dimenze.¹¹ Spiritualita ovlivňuje klientovo jednání a chápání životní situace a může představovat silnou motivaci ke změně.¹² Z hlediska spirituality klienta a uplatnění v sociální práci např. Kaňák hovoří o tzv. spirituálně laděných intervencích, které pak dále rozlišuje na spirituálně orientované intervence a spirituálně senzitivní intervence. Autor uvádí, že v rámci spirituálně orientované intervence sociální pracovník pracuje přímo se spirituální rovinou klienta a účelem takové intervence je podpora duchovního růstu klienta, zatímco spirituálně senzitivní intervence

5 Jeffrey Seinfeld, 'Spirituality in Social Work Practice', *Clinical Social Work Journal* 40 (2012): 240–244.

6 Evan Senreich, 'An Inclusive Definition of Spirituality for Social Work Education and Practice', *Journal of Social Work Education* 49, č. 4 (2013): 548–563.

7 Zdeněk Vojtíšek, Pavel Dušek and Jiří Motl, *Spiritualita v pomáhajících profesích* (Praha: Portál, 2012).

8 Einar Vetvik, Torill Danbolt, Leola Dyrud Furman et al., 'A comparative analysis of Norwegian and American social workers' views about inclusion of religion and spirituality in social work', *Journal of Religion and Spirituality in Social Work: Social Thought* 37, č. 2 (2018): 105–127.

9 Michaela Hiebler-Rager, 'Personality Influences the Relationship Between Primary Emotions and Religious/Spiritual Well-Being', *Frontiers in Psychology* 9 (2018).

10 Robert Emmons, 'Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition, and the psychology of ultimate concern', *The International Journal for the Psychology of Religion* 10, č. 1 (2000): 3–26.

11 Edward Canda, *Spiritual Diversity in Social Work Practice: The Heart of Helping* (Oxford: Oxford University Press, 2020).

12 Jung Hee Lee, 'Integration of Spirituality into the Strengths-Based Social Work Practice: A Transpersonal Approach to the Strengths Perspective', *Journal of Sociology and Social Work* 7, č. 2 (2019): 25–35.

jsou zaměřeny především na sociální fungování klienta a výsledkem takové intervence by mělo být zvládnutí obtížné situace, se kterou se klient potýká.¹³ Dále se spiritualitou klientů a spirituálně senzitivní sociální prací zabýval Canda, podle kterého toto zahrnuje vytváření prostředí a podmínek, které vedou k osobnímu růstu a transformaci jednotlivců a komunit.¹¹ Spiritualitou sociálních pracovníků se zabývali např. Vetvik et al., kteří tvrdí, že spiritualita na straně sociálního pracovníka se může objevovat rovněž v rámci dílčích činností, jako jsou společná modlitba s klientem či rozhovor na spirituální téma⁸. Zároveň je vhodné uvést výzkum Dwyer¹⁴, kde se ukazuje, že spiritualita sociálních pracovníků se nemusí manifestovat pouze v podobě explicitního praktikování spirituality, jakou je např. modlitba, ale může se naplňovat i nepřímo, například v jazyce, který se pracovník snaží přizpůsobit klientovi. Bohužel v řadě případů sociální pracovník nedisponuje dostatečnými zkušenostmi a znalostmi práce se spiritualitou, a to jak v případě sebe samotného, tak také v případě klientů a v takových situacích by se rozhodně neměl o zpracování spirituální stránky klienta pokoušet. Mezi kompetentní osoby v oblasti spirituální pomoci patří například pastorační pracovníci či nemocniční kaplani¹⁵, přičemž dle Svatošové je důležité, aby probíhala spolupráce právě mezi pracovníky pomáhajících profesí a duchovními pracovníky, kteří mají větší zkušenosti a znalosti ohledně spirituality a její saturace.¹⁶

Zaměříme-li se na přínos spirituality pro sociální pracovníky, Dwyer vidí pozitivní vliv především v oblasti duševního zdraví¹⁶, dále obecně well-being sociálních pracovníků souvisí i s mírou angažovanosti v zaměstnání¹⁷. Další pozitivní vliv na sociální pracovníky uvádí i Cimrmannová, podle které spiritualita a její rozvoj může sloužit také k podpoře sebezrovoje a sebepoznání.¹⁷ Spiritualita nepůsobí pouze na mikroúrovni, tedy v tomto případě na konkrétního sociálního pracovníka, ale i na makroúrovni dané organizace, kdy byl prokázán rovněž pozitivní vliv spirituality na výkonnost organizace, a to tím, že zvyšuje pohodu zaměstnanců a kvalitu jejich života; poskytuje zaměstnancům pocit účelu a smyslu práce a pocit vzájemného propojení a komunity¹⁸. Ačkoli jsou přínosy v převaze, spiritualita může mít na sociální pracovníky a jejich klienty také negativní dopady v podobě dilemat či subjektivně nepříjemně vnímaných situací, které jsou vyvolané rozporem mezi hodnotovým systémem pracovníků/klientů a očekáváním organizace¹⁹, či tzv. negativním spirituálním copingem v podobě pocitu opuštění a hněvu na Boha v situacích, které jsou vnímány jako obtížné a bezvýchodné.²⁰

Metodika

Existuje vícero standardizovaných nástrojů určených k měření existence a míry spirituality. My jsme se rozhodli pro jeden z nejvyužívanějších dotazníků Expressions of Spirituality Inventory (ESI-R), který se v rámci mnoha provedených výzkumů prokázal jako poměrně reliabilní a který byl doplněn vlastním krátkým sociodemografickým dotazníkem. Machů ve svém výzkumu potvrdila, že dotazník ESI-R je vhodný pro použití na českou populaci. Dotazník je navíc specifický

13 Jan Kaňák, 'Spirituálně laděné intervence v krizové intervenci u sociálních pracovníků křesťanek', *Caritas et veritas* 9, č. 1 (2019): 58–70.

14 Meghan M. Dwyer, 'Religion, Spirituality, and Social Work: A Quantitative and Qualitative Study on the Behaviors of Social Workers in Conducting Individual Therapy', *Smith College Studies in Social Work* 80, č. 2–3 (2010): 139–158.

15 Tereza Cimrmannová, 'Spirituality in Social Work with Respect to the Helping Person's Education and Skills', *Caritas et veritas* 7, č. 1 (2017): 22–31.

16 Marie Svatošová, *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?* (Praha: Grada, 2012).

17 Erica L. Lizano, 'Spirituality and worker well-being: Examining the relationship between spirituality, job burnout, and work engagement', *Journal of Religion and Spirituality in Social Work: Social Thought* 38, č. 2 (2019): 197–216.

18 Fahri Karakas, 'Spirituality and Performance in Organizations: A literature Review', *Journal of Business Ethics* 94 (2010): 89–106.

19 Edward R. Canda, Leola Dyrud Furman and Hwi-Ja Canda, *Spiritual Diversity in Social Work Practice: The Heart Of Helping* (New York: Oxford University Press, 2020).

tím, že měří i netradiční formy spirituality.²⁰

Autorem dotazníku ESI-R (2000) je kanadský psycholog Douglas A. MacDonald. Dotazník sestává z 32 položek, z nichž se poslední dvě nezapočítávají do výsledků a ověřují pouze validitu dotazníku. Zbylých 30 položek dotazníku se člení do 5 škál, přičemž každou škálu tvoří 6 otázek. Odpovědi jsou získávány pomocí pětibodové Likertovy škály. Sečtením jednotlivých odpovědí (0–4) získáme celkové skóre dosažené v jednotlivých škálách (0–24). Mezi těchto 5 škál patří: kognitivní orientace na spiritualitu (COS), experimentálně-fenomenologická dimenze (EPD), dimenze existenciální pohody (EWB), dimenze paranormálního přesvědčení (PAR) a škála religiozity (REL).²¹ Škála kognitivní orientace na spiritualitu představuje spiritualitu v nenáboženské podobě. Projevy škály kognitivní orientace se odráží především v našem každodenním jednání a sociálním fungování.²⁴ Jedinci, kteří dosahují na této škále vyšší skóre, mají také větší tendence k sebeaktualizaci a méně inklinují k depresím.²³ Škála experimentálně-fenomenologická dimenze se týká především spirituálních prožitků. Dimenze existenciální pohody zahrnuje projevy spirituality, které jsou spojovány s existenciálními tématy lidského života: vnímání smyslu života a vnímání sebe samotného jako schopného jedince, který se dokáže vyrovnat s obtížemi ve svém životě.²⁴ U této škály byla prokázána pozitivní korelace se zdravím a negativní korelace s patologií.²³ Dimenze paranormálního přesvědčení se týká víry v paranormální jevy (např. psychokineze nebo prekognice).²⁴ V rámci této škály byla prokázána pozitivní korelace s patologií (především s psychotickými poruchami).²³ Poslední škála, škála religiozity, představuje vyjádření spirituality prostřednictvím náboženství, a to včetně rituálů.²⁴ V rámci vlastních otázek jsme zjišťovali pohlaví respondentů, studovanou fakultu, status hlásící/nehlásící se k církvi nebo k jiné církevní organizaci a status věřící/nevěřící.

Cílem naší studie je zjistit míru spirituality u studujících v oboru sociální práce, konkrétně pak na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Na stanovený cíl studie navazují následující hypotézy:

H1: „Studenti z Teologické fakulty dosahují oproti studentům ze Zdravotně sociální fakulty vyššího skóre na škále dimenze religiozity.“

H2: „Studenti z Teologické fakulty dosahují oproti studentům ze Zdravotně sociální fakulty vyššího skóre u dimenze kognitivní orientace na spiritualitu.“

H3: „Studenti z Teologické fakulty dosahují oproti studentům ze Zdravotně sociální fakulty vyššího skóre na škále experimentálně-fenomenologická dimenze.“

H4: „Studenti z Teologické fakulty dosahují oproti studentům ze Zdravotně sociální fakulty vyššího skóre na škále dimenze existenciální pohody.“

H5: „Studenti z Teologické fakulty dosahují oproti studentům ze Zdravotně sociální fakulty vyššího skóre na škále dimenze paranormálního přesvědčení.“

H6: „Věřící dosahují oproti nevěřícím vyššího skóre na škále dimenze experimentálně-fenomenologické.“

H7: „Na dosažené skóre u dimenze paranormálního přesvědčení má vliv pohlaví studentů.“

H8: „Na dosažené skóre u dimenze kognitivní orientace na spiritualitu má vliv pohlaví studentů.“

H9: „Na dosažené skóre u experimentálně-fenomenologické dimenze má vliv pohlaví studentů.“

H10: „Na dosažené skóre u dimenze existenciální pohody má vliv pohlaví studentů.“

H11: „Na dosažené skóre u dimenze religiozity má vliv pohlaví studentů.“

20 Klára Machů, 'Dotazník Expressions of Spirituality Inventory (ESI) jako metoda měření spirituality', *E-psychologie* 9, č. 3 (2015): 1–9.

21 Douglas A. MacDonald, *The Expressions of Spirituality Inventory Test Development, Validation and Scoring Information* [Unpublished test manual], 2000.

Ze získaných odpovědí byla vytvořena datová matice a četnostní tabulky v programu MS Excel. Tato matice následně posloužila k vyhodnocení dat a testování hypotéz v programu IBM SPSS Statistics 26 na hladině významnosti $\alpha = 5\%$. Byla provedena analýza reliability, korelace jednotlivých škál dotazníku a byl také sledován vliv několika nezávislých proměnných na jednotlivých škálách dotazníku. Před testováním výsledků byl prozkoumán tvar rozdělení získaných dat a bylo zjištěno, že získané výsledky vykazují tvar připomínající normální rozložení. Na základě zjištění normálního rozložení dat byly ke statistické analýze použity parametrické t -testy pro dvě nezávislé skupiny a korelace.

Výzkum je soustředěn na studující v sociálních oborech. Výzkumný soubor tvořilo celkem 156 studentů Jihočeské univerzity z Teologické fakulty a Zdravotně sociální fakulty, kteří studují v oborech sociální práce. E-mailem byli osloveni všichni studenti bakalářských i magisterských studijních programů v prezenční i kombinované formě. Návratnost činila 31 %.

Výsledky

Výzkumu se zúčastnila převaha žen – celkem 88 %. Účast na výzkumu byla z obou fakult poměrně vyrovnaná. Studujících z Teologické fakulty se zúčastnilo 45 % a ze Zdravotně sociální fakulty 55 %. Převažovali respondenti, kteří se nehlásí k žádné církevní organizaci (84 %). Mezi těmi, kteří se hlásí, převažovala Římskokatolická církev. Za věřící by se označilo celkem 64 % z dotazovaných respondentů. Na základě odpovědí respondentů na otevřenou otázku „V co věříte?“ byly vytvořeny kategorie, které reprezentují a zobecňují odpovědi respondentů na tuto otázku: V Boha, V sebe sama/samotného a V nadpřirozeno (např. duchové a andělé), Ve vyšší moc („něco“ existuje), V sílu vesmíru a V osud.

Reliabilita dotazníku ESI-R

Byla provedena analýza vnitřní konzistence všech škál u dotazníku ESI-R pomocí výpočtu koeficientu Cronbachovo alfa. Z analýzy vyplývá, že u všech škál (COS, EPD, EWB, PAR, REL) se prokázala dobrá reliabilita z hlediska vnitřní konzistence (tabulka č. 1). Velmi vysoké hodnoty vnitřní konzistence dosáhly zejména škála kognitivní orientace na spiritualitu ($\alpha = 0,94$), škála religiozity ($\alpha = 0,91$) a škála experimentálně-fenomenologické dimenze ($\alpha = 0,88$). Nižší, avšak stále uspokojivé hodnoty vnitřní konzistence byly zaznamenány na škále paranormálních přesvědčení ($\alpha = 0,79$) a na škále existenciální pohody ($\alpha = 0,78$). Zjištěná vnitřní konzistence ESI-R dotazníku je u všech dimenzí poměrně vysoká a všechny dimenze se nacházejí nad hranicí 0,7.

Tabulka č. 1 Vnitřní konzistence jednotlivých škál u dotazníku ESI-R

ESI	Cronbachovo α
COS	0,94
EPD	0,88
EWB	0,78
PAR	0,79
REL	0,91

Korelace škál dotazníku ESI-R

Byl proveden výpočet Pearsonova korelačního koeficientu, pomocí kterého byly zjištěny statisticky významné vztahy mezi jednotlivými škálami dotazníku ESI-R (tabulka č. 2). V tabulce jsou statisticky významné korelace označeny tučně. Výsledky prokázaly, že škála COS pozitivně koreluje se škálami EPD, PAR a REL. Škála EDP pozitivně koreluje s PAR a REL škálou. Mezi škálami EWB a PAR byla zjištěna naopak negativní korelace. Vyhodnocujeme-li koeficient determinace v rámci EPD a COS, jejich vzájemné posuny jsou ovlivněny z 54,17 %; u vazby COS a PAR 19,27 %; vazba COS a REL 73,62 % (u této vazby bylo zaznamenáno největší ovlivnění vzájemného posunu); mezi škálou EPD a PAR 20,07 %; u EPD a REL 47,33 %; u vazby EWB a PAR pouze 3,312 % a u vazby PAR a REL 16,32 %.

Tabulka č. 2 Korelace mezi jednotlivými škálami dotazníku ESI-R

Korelace	COS	EPD	EWB	PAR	REL
COS					
EPD					0,736
EWB	−0,650	−0,142			
PAR	0,439	0,448	−0,182		
REL	0,858	0,688	−0,410	0,404	

Zdroj: Březovská, 2022

Rozdíly mezi nezávislými proměnnými

Mezi nezávislé proměnné jsme zahrnuli sociodemografické proměnné (pohlaví, studovaná fakulta, status hlásící/nehlásící se k církvi, status věřící/nevěřící). Ani na jedné ze škál dotazníku nebyl zaznamenán statisticky významný rozdíl mezi pohlavími, viz tabulka č. 3. K tabulce 3 se vztahuje 5 stanovených hypotéz zaměřených na rozdíly mezi pohlavími a dosaženým skóre v dimenzích dotazníku (H8–H12).

Tabulka č. 3 Rozdíly mezi pohlavím

ESI	Průměr muži	Průměr ženy	t	Sig.	SD muži	SD ženy
COS	14,63	14,88	−0,147	0,883	8,40	6,56
EPD	12,47	9,97	1,585	0,115	8,32	6,16
EWB	15,47	13,85	1,348	0,180	4,34	5,00
PAR	12,21	12,64	−0,321	0,917	5,63	5,47
REL	11,10	11,40	−0,169	0,866	7,95	7,06

Zdroj: Březovská, 2022

Další sledovanou nezávislou proměnnou byla fakulta, na které respondenti studují. Předpokládali jsme existenci rozdílu, ačkoli se jednalo o tentýž obor. Na Teologické fakultě je sociální práce jinak zaměřena než na Zdravotně sociální fakultě. V případě Teologické fakulty se jedná u bakalářského studia o kombinaci s charitativní činností a v případě studia magisterského o kombinaci s etikou. Rozdíly byly skutečně prokázány, a to na škále COS ($t = 5,822$; $p < 0,001$), EPD ($t = 3,843$, $p < 0,001$) a REL ($t = 7,419$; $p < 0,001$). Ve všech případech dosahovali vyššího skóre studující Teologické fakulty. Naopak u škály EWB a škály PAR nebyly statisticky významné rozdíly mezi fakultami prokázány, viz tabulka č. 4. K tabulce 4 se vztahuje 5 stanovených hypotéz zaměřených na rozdíly mezi fakultami a dosaženým skóre v dimenzích dotazníku (H1–H5).

Tabulka č. 4 Rozdíly mezi fakultami

ESI	Průměr TF	Průměr ZSF	t	Sig.	SD TF	SD ZSF
COS	17,99	12,22	5,822	< 0,001	5,75	6,47
EPD	12,37	8,53	3,843	< 0,001	5,92	6,44
EWB	14,25	13,87	0,481	0,383	5,00	4,92
PAR	13,45	11,87	1,807	1,580	4,79	5,92
REL	15,37	8,02	7,419	< 0,001	6,18	6,13

Zdroj: Březovská, 2022

Co se týče statusu hlásící/nehlásící se k církvi nebo k jiné náboženské organizované skupině, byly ve prospěch hlásících se zaznamenány statisticky významné rozdíly v případě škály COS, EPD, EWB, REL, ale nebyly zaznamenány v případě PAR (tabulka č. 5).

Tabulka č. 5 Rozdíly mezi hlásícími se a nehlásícími se k církvi

ESI	Průměr hlásí	Průměr nehlásí	t	Sig.	SD hlásí	SD nehlásí
COS	20,72	13,73	5,095	< 0,001	2,81	6,74
EPD	13,76	9,61	3,009	< 0,05	6,10	6,36
EWB	13,92	14,07	-0,137	0,891	4,10	5,10
PAR	12,48	12,61	-0,109	0,913	4,58	5,65
REL	19,48	9,82	7,116	< 0,001	2,96	6,65

Zdroj: Březovská, 2022

Poslední měřený vztah byl rozdíl mezi věřícími a nevěřícími. Zde věřící dosahovali signifikantně vyššího skóre v případě COS, REL a EPD, zatímco u EWB a PAR nebyl rozdíl zaznamenán (tabulka č. 6). Výpočet v tabulce 6 se vztahuje k H6, tedy rozdílům mezi věřícími a nevěřícími studenty u škály experimentálně-fenomenologické dimenze a také pro zajímavost u ostatních dimenzí.

Tabulka č. 6 Rozdíly mezi věřícími a nevěřícími

ESI	Průměr věřící	Průměr nevěřící	t	Sig.	SD věřící	SD nevěřící
COS	18,36	10,29	9,122	< 0,001	5,11	5,92
EPD	13,10	6,62	7,123	< 0,001	6,15	4,90
EWB	14,25	13,78	0,588	0,557	4,61	5,37
PAR	14,24	10,46	4,538	< 0,001	4,80	5,59
REL	15,80	5,63	12,413	< 0,001	5,46	4,52

Zdroj: Březovská, 2022

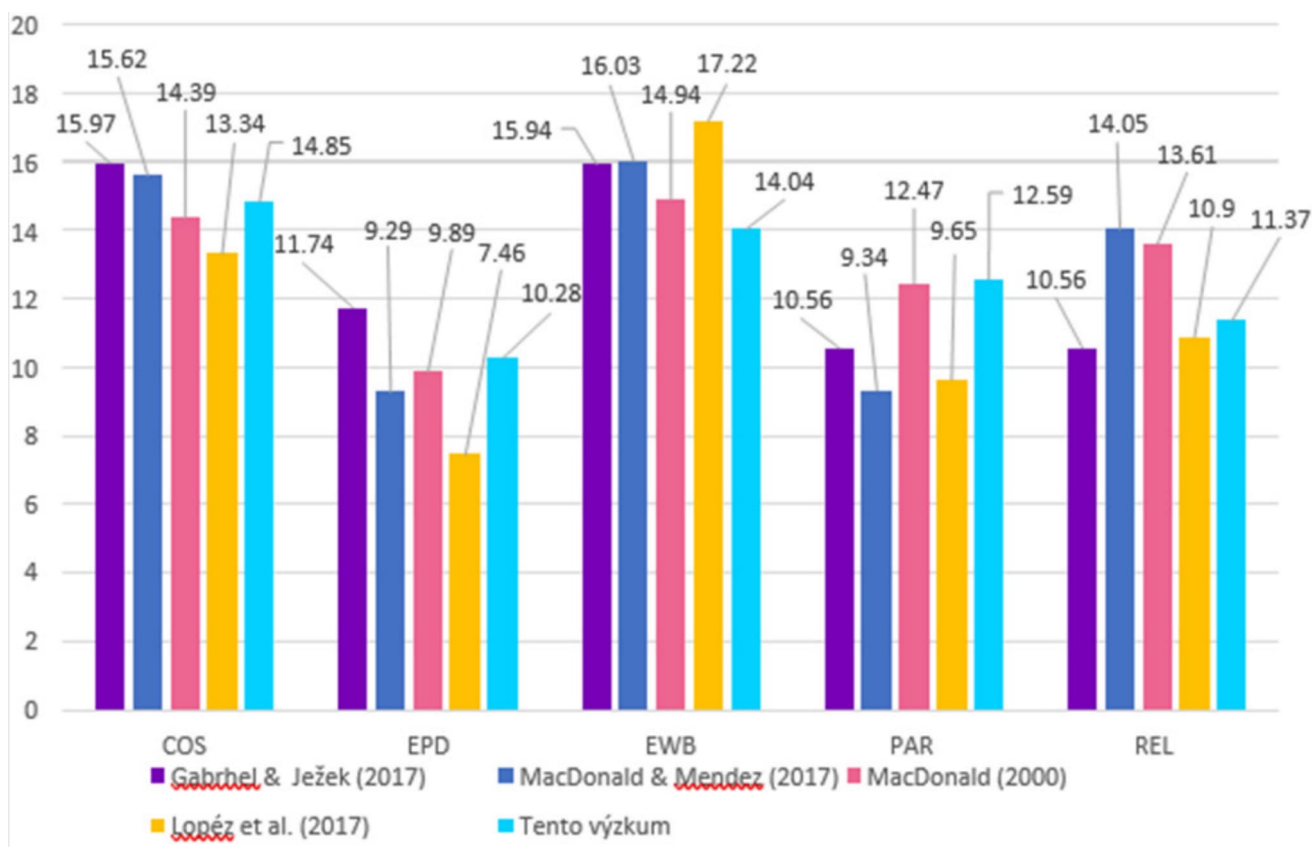
Obr. 1 porovnává naše výsledky s vybranými výzkumy, které zkoumaly míru spirituality pomocí ESI-R dotazníku. Ve výzkumu Gabrhela a Ježka byla analyzována míra spirituality u 222 respondentů působících v oblasti pomáhajících profesí ve věkovém rozmezí 18–25 let²². Dále je ve srovnání uveden výzkum u vzorku 938 dospělých respondentů v USA²³. Poslední uvedený výzkum byl proveden ve Španělsku na vzorku 376 dospělých respondentů²⁴. Průměrné skóre, kterého dosáhli studující v oboru sociální práce, se výrazným způsobem neodlišuje od ostatních výzkumů, což se týká i škály COS, EPD a REL. Stojí však za povšimnutí, že ve srovnání s níže uvedenými studiemi skórovali studenti sociálních oborů nejnižšími hodnotami na škále existenciální pohody (EWB). Naopak nejlépe si studenti sociálních oborů vedli na škále paranormálního přesvědčení (PAR).

22 Vít Gabrhel and Stanislav Ježek, 'Factor validity and internal consistency of the Expressions of Spirituality Inventory – Revised (ESI-R): The Czech context', *International Journal of Transpersonal Studies* 36, č. 1 (2017): 101–109, <https://doi.org/10.24972/ijts.2017.36.1.101>.

23 Douglas A. MacDonald, *The Expressions of Spirituality Inventory Test Development, Validation and Scoring Information*, [Unpublished test manual], 2000.

24 Elena López, Rafael Jodar and Douglas A. MacDonald, 'Psychometric properties of a Spanish adaptation of the Expressions of Spirituality Inventory–Revised (ESI-R)', *International Journal of Transpersonal Studies* 36, č. 1 (2017): 110–121, <https://doi.org/10.24972/ijts.2017.36.1.110>.

Obrázek č. 1 Srovnání výsledků výzkumu s jinými výzkumy ve světě i v ČR

Zdroj: Březovská, 2022; Gabrhel a Ježek, 2017; López et al., 2017; Mendez a MacDonald, 2017; MacDonald, 2000

Diskuse

Výsledky výzkumu ukazují, že spiritualita patří mezi oblasti, které mohou představovat významnou součást života studujících v oboru sociální práce Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, z nichž se 64 % označuje za věřící. Porovnáme-li však průměrné skóre v jednotlivých dimenzích spirituality u studujících oboru sociální práce s ostatními výzkumy (viz teoretická část), lze zaznamenat, že míra spirituality u studujících je v průměru obdobná jako u ostatních realizovaných výzkumů – v průměru dosahovali 63,1 bodu z možného skóre 120 bodů. Lze tedy konstatovat, že se míra spirituality u studujících v oborech sociální práce Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích výrazným způsobem neodlišuje od míry spirituality jiných populací a obecně je spíše nižší. Rozdílné výsledky v míře spirituality u určitých subškál ESI-R dotazníku by mohly být způsobeny odlišnostmi mezi různými kulturami, kde byly výzkumy realizovány. Hamplová uvádí, že ač Česká republika patří mezi nejsekulárnější evropské země, Češi čím dál více věří v existenci nadpřirozena. Odlišných výsledků dosáhli budoucí sociální pracovníci s ohledem na gender.²⁵ Zatímco u našeho souboru nebyla ani jedna škála ve vztahu s pohlavím signifikantní, ve výsledcích výzkumu Novotné, která zkoumala míru spirituality u nelékařských zdravotnických pracovníků záchranné služby, dosahovaly ženy oproti mužům na všech škálách dotazníku ESI-R podstatně vyšší průměrné skóre.²⁶ Ke stejným výsledkům dospěli Vávra et al., a to u studujících

25 Dana Hamplová, *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí* (Praha: UK, 2013).

26 Ida Novotná, 'Míra a význam spirituality pro nelékařské zdravotnické pracovníky záchranné služby' (Bc., FF UP, 2020).

pomáhajících profesí.²⁷ Hamplová uvádí, že ženy více věří v existenci nadpřirozených jevů a častěji navštěvují kartárky, léčitele, astrology apod.²⁸ Proto jsme předpokládali větší podíl žen u škály PAR, což se však nepotvrdilo. Naopak nejvíce signifikantní proměnnou se v našem výzkumu prokázala víra respondentů. U všech škál, krom škály existenciální pohody, byl prokázán statisticky významný rozdíl mezi statusem věřící/nevěřící. Je zajímavé, že celkem 64 % respondentů by se označilo za věřící, avšak za hlásící se k církvi nebo k jiné náboženské skupině by se označilo pouze 16 % respondentů. Tento trend potvrzuje Hamplová, která tvrdí, že nízká míra církevní religiozity neznamená, že by v české společnosti nepřetržoval zájem o spirituální otázky a nadpřirozeno.²⁸ Rádi bychom diskutovali ještě o rozdílech výsledků mezifakultně. Jak již bylo zmíněno, obory zaměřené na sociální práci lze studovat na Jihočeské univerzitě na dvou fakultách, a to na Teologické fakultě a na Zdravotně sociální fakultě. Na základě toho, že Teologická fakulta zakládá studium sociální práce především na křesťanských a etických hodnotách, bylo předpokládáno, že studenti z Teologické fakulty budou dosahovat v rámci dotazníku obecně vyšších hodnot. Kdežto sociální práce v případě Zdravotně sociální fakulty je skladbou předmětů zaměřená na metody a techniky sociální práce s různými cílovými skupinami (senioři, osoby se zdravotním postižením, osoby bez přístřeší atp.) a s etickými a křesťanskými hodnotami, v pravém slova smyslu, se studenti setkají pouze v rámci jednoho předmětu v 1. ročníku studia. Předpoklad se potvrdil, poněvadž studenti z Teologické fakulty dosahovali v průměru 73,43 bodu a studenti ze Zdravotně sociální fakulty 54,52 bodu. Faktem a současně limitem naší studie je relativně nízká návratnost dotazníků a samovýběr respondentů, což mohlo ovlivnit výsledky, a to především z hlediska variability výzkumného souboru.

Závěr

Výsledky naší studie poukázaly na to, že ač je mezi studujícími sociální práce poměrně velký počet věřících, spiritualita u tohoto specifického souboru je spíše podprůměrná. Zatímco jednotlivé škály spirituality spolu úzce souvisí a jsou ovlivňovány vírou a příslušností k náboženské organizaci, škála víry v paranormální jevy nesouvisí s žádnou ze zkoumaných proměnných a tvoří samostatnou, oddělenou kategorii. Naši respondenti byli specifictí ještě v jednom ohledu, protože oproti očekávání a jiným studiím se nikterak signifikantně neprojevil jako intervenující faktor gender, ovšem sociální práce je feminizovaná profese²⁹ a muži zde zastoupení mohou mít specifické smýšlení o různých tématech. Naš výzkum může být podnětem k realizaci dalších výzkumů zaměřených na míru spirituality u osob z oblasti sociální práce, například mezi osobami z praxe. Zajímavé by bylo rovněž zaměřit se na možný rozvoj spirituality během studia sociální práce.

27 Ondřej Vávra, Soňa Vávrová and Olga Pechová, 'Spiritualita u studentů sociální pedagogiky a dalších oborů pomáhajících profesí', *Sociální pedagogika* 5, č. 1 (2017): 76–89.

28 Dana Hamplová, 'Náboženství a pohlaví: Proč jsou ženy zbožnější než muži?', *Sociologický časopis* 47, č. 2 (2011): 297–323.

29 Belén Lorente-Molina and Natalia Luxardo, 'Towards a science of social work. Epistemologies, subalternity and feminization', *Cinta de Moebio* 61 (2018): 95–109.

Kontakt:

doc. PhDr. Bc. Hricová Alena, Ph.D.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

Ústav sociálních a speciálně pedagogických věd

Jírovцова 24, 370 04 České Budějovice

ahricova@zsf.jcu.cz

Mgr. Březovská Veronika

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

Ústav sociálních a speciálně pedagogických věd

Jírovцова 24, 370 04 České Budějovice